

ภาพสะท้อนทางสังคมในโศกยวสตุแห่งคัมภีร์มูลสารวาสติวาทวินยวสตุ Social Reflection in Bhaiṣajyavastu of The Scripture of Mūlasarvāstivāda

ปัทมา สว่างศรี¹ เสกสรรค์ สว่างศรี²

Pattama Sawangsri¹, Ph.D. Seksan Sawangsri²

1-2 สาขาวิชาบาลี สันสกฤต อินดี ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

บทคัดย่อ

คัมภีร์มูลสารวาสติวาทวินยวสตุ-โศกยวสตุถือว่าเป็นคัมภีร์ที่รวบรวมเรื่องราวทางพุทธศาสนาที่เกิดขึ้นหลังพุทธศตวรรษที่ 8 แต่ไม่ได้ระบุชัดเจนว่าเกิดขึ้นเมื่อใด เกิดขึ้นที่ไหน หรือว่าใครเป็นผู้ประพันธ์ ลักษณะการประพันธ์ส่วนใหญ่โดยเฉพาะส่วนที่เป็นร้อยแก้วประพันธ์ด้วยภาษาสันสกฤตมาตรฐาน และส่วนที่เป็นร้อยกรองหรือคาถาเท่านั้นที่ประพันธ์ด้วยภาษาสันสกฤตผสม เนื้อหาสำคัญของคัมภีร์กล่าวถึงเภสัชที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตแก่เหล่าภิกษุ แม้โศกยวสตุจะเป็นคัมภีร์ทางศาสนาแต่เรื่องราวที่ปรากฏในคัมภีร์ประกอบไปด้วยข้อมูลที่สำคัญในช่วงศตวรรษนั้น ซึ่งนับเป็นแหล่งข้อมูลใหญ่สำหรับการสืบสร้างประวัติศาสตร์ของช่วงศตวรรษหนึ่งได้เป็นอย่างดี เรื่องราวที่ปรากฏในโศกยวสตุประกอบไปด้วยข้อมูลที่สำคัญสะท้อนให้เห็นความเป็นอยู่ของชีวิตผู้คนในครั้งพุทธกาลหรือช่วงต้นหลังพุทธกาลอันมีรูปแบบการปกครองประกอบไปด้วยระบบราชาธิปไตยที่หน้าที่การปกครองเป็นของกษัตริย์ทั้งในรูปแบบที่กษัตริย์มีอำนาจโดยเด็ดขาด และกษัตริย์ไม่ใช่ผู้มีอำนาจสูงสุดแต่เป็นผู้ใช้อำนาจในทางที่ถูกที่ควร และปรากฏรูปแบบการปกครองระบบคณาธิปไตย ด้านระบบสังคมยังคงปรากฏระบบวรรณะ ระบบทาส และสถานะของผู้หญิงที่ได้รับโอกาสทางสังคมมากขึ้น

คำสำคัญ: โศกยวสตุ, ภาพสะท้อน, สังคม

Abstract

Mūlasarvāstivādivinayavastu- Bhaiṣajyavastu Scripture is regarded as a scripture that compiles a history of Buddhism which happened after the 8th century of Buddhism. However, the scripture does not indicate obviously where it happened or who the author was. Therefore, most of the prose in the scripture was written in Classical Sanskrit language, while poems and incantations were mostly written in Hybrid Sanskrit language. The important content of the scripture referred to medicine that the monks were allowed to use. Although the Mūlasarvāstivādivinayavastu - Bhaiṣajyavastu Scripture is mostly about the history of Buddhism, there appeared stories in the scripture included important information about that century which was a great source of information to study and retrieve the history of that century. The stories found in the Mūlasarvāstivādivinayavastu - Bhaiṣajyavastu Scripture reflected on the ways of living in the time of the Buddha, or after the time of Buddha, which was governed by following a monarchy system which consisted of Absolute Monarchy and Limited monarchy. What is more is that it appears that an Oligarchy system was used in that century also. Furthermore, the social system has shown that there was a caste system, a slavery system, and women were more acceptable according to their social status.

Keywords: Bhaiṣajyavastu, Reflection, Social

บทนำ

คัมภีร์มูลสารวาสติวาทวินยวสตุ เป็นคัมภีร์ว่าด้วยเรื่องพระวินัยของนิกายมูลสารวาสติวาท ซึ่งแยกออกจากนิกายสารวาสติวาท ในราวพุทธศตวรรษที่ 10-11 ศาสตราจารย์ เอส.เลวี (S. Lévi) (S. Bagchi, 1967, p. xiii)

กล่าวไว้ว่า “คัมภีร์มูลสารวาสติวาทีวินยวัสตุน่าจะถูกรจนาขึ้นก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 3 (พุทธศตวรรษที่ 8) แต่ก็ไม่แล้วเสร็จ” ทั้งไม่ปรากฏหลักฐานว่า เกิดขึ้นเมื่อใด เกิดขึ้นที่ไหน หรือว่าใครเป็นผู้ประพันธ์ แต่จากการศึกษาด้านอักษรวิทยาของนักวิชาการสันนิษฐานได้ว่า คัมภีร์พระวินัยที่ถูกค้นพบที่หมู่บ้านกิลกิต (Gilgit) น่าจะถูกเขียนขึ้นในราวคริสต์ศตวรรษที่ 5-6 เช่นเดียวกับข้อสันนิษฐานของนาริมาน (Nariman) ที่ว่า “คัมภีร์ มูลสารวาสติวาทีวินยวัสตุน่าจะถูกรจนาขึ้นในตอนเริ่มต้นคริสต์ศตวรรษ หรือราวพุทธศตวรรษที่ 5 และมีหลักฐานว่าคัมภีร์ถูกแปลสู่ภาษาจีนในพุทธศตวรรษที่ 7 และสู่ทิเบตในพุทธศตวรรษที่ 9” (G. K. Nariman, 1992, p. 274-275) ทั้งอักษรที่ใช้บันทึกก็เป็นอักษรที่ใช้อยู่ในสมัยคุปตะ (Gupta) ส่วนลักษณะภาษาที่ใช้ในการประพันธ์คัมภีร์มูลสารวาสติวาทีวินยวัสตุนั้นพบว่า ไม่มีความสม่ำเสมอทางการประพันธ์นัก อาจเนื่องมาด้วยคัมภีร์ใช้เวลาในการประพันธ์หรือรวบรวมเป็นระยะเวลาอันยาวนาน รูปแบบการประพันธ์ส่วนใหญ่โดยเฉพาะส่วนที่เป็นร้อยแก้วประพันธ์ด้วยภาษาสันสกฤตมาตรฐาน และส่วนที่เป็นร้อยกรองหรือคาถาเท่านั้นที่ประพันธ์ด้วยภาษาสันสกฤตผสม ไกษยวิสต์จัดอยู่ในชั้นที่ 1 เรื่องที่ 1 ของคัมภีร์มูลสารวาสติวาทีวินยวัสตุนั้น เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับภคัสที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตแก่เหล่าภิกษุ แม้ไกษยวิสต์จะเป็นคัมภีร์ทางศาสนาแต่เรื่องราวที่สอดแทรกในไกษยวิสต์นั้นยังสะท้อนให้เห็นถึงชีวิต ความเป็นอยู่ สภาพสังคม และเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง หลักความเชื่อของคนในสมัยพุทธกาล ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้จะกล่าวถึงรูปแบบการปกครอง ระบบสังคม ระบบทาสและสถานะของผู้หญิงที่สะท้อนผ่านเรื่องราวในคัมภีร์

รูปแบบของการปกครอง

การปกครอง คือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร การวางระเบียบกฎเกณฑ์สำหรับสังคม เพื่อสร้างความเสมอภาค เป็นธรรมแก่สังคม เพื่อให้สังคมมีความสุข หรือเพื่อให้เกิดการบำบัดทุกข์บำรุงสุข รูปแบบของการปกครองถือว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญของสังคมมนุษย์ทุกๆ สังคม เนื่องจากมีทั้งกติกาที่กำหนดโครงสร้างทางการปกครองและกฎระเบียบต่างๆ ที่ชัดเจนที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ทาง การปกครองเพื่อควบคุมสังคมนั้นๆ ให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เกี่ยวกับรูปแบบของการปกครองนั้นเพลโต (Plato) และ อริสโตเติล (Aristotle) ได้แบ่งรูปแบบการปกครองโดยพิจารณาจากจำนวนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยได้ 3 รูปแบบดังนี้ (Curtis, Michael, n.d., p. 80-84, สุขุม นวลสกุล และบรรพต วีระสัย, 2521, หน้า 41-42, 60-61)

1. การปกครองโดยคนคนเดียว หมายถึง ระบบการปกครองที่คนคนเดียวมีอำนาจสูงสุดเหนือบุคคลทั้งหลาย โดยเด็ดขาด ซึ่งประชาชนไม่สามารถควบคุมหรือถอดถอนผู้ปกครองได้ ได้แก่รูปแบบการปกครองแบบราชาธิปไตย (Monarchy) คำว่า “ราชาธิปไตย” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานได้อธิบายไว้ว่า ราชาธิปไตย มาจาก คำว่า ราช+อธิปไตย ในภาษาบาลี ราชาธิปไตย จึงหมายถึง ระบบการปกครองแบบหนึ่งที่มีพระราชาเป็นใหญ่ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546, หน้า 951) ส่วนในภาษาอังกฤษ คำว่า ราชาธิปไตย ใช้คำว่า Monarchy ซึ่งมาจากคำว่า Monarchia ในภาษากรีก แปลว่า ปกครองโดยคนเดียว สรุปได้ว่า ราชาธิปไตย หมายถึง การปกครองที่มีพระมหากษัตริย์หรือพระราชาเป็นผู้ทำหน้าที่ทั้งผู้นำและผู้ปกครอง อีกทั้งมีอำนาจสูงสุดในการปกครองแต่เพียงผู้เดียว ราชาธิปไตยแบ่งออกตามขอบเขตพระราชอำนาจของกษัตริย์หรือพระราชาได้เป็น 2 แบบคือ

1.1 สมบูรณ์ญาสิทธิราช (Absolute monarchy) กษัตริย์เป็นประมุขสูงสุดของรัฐและมีอำนาจการบริหารอย่างเด็ดขาด

1.2 ปรमितญาสิทธิราช (Limited monarchy) กษัตริย์เป็นประมุขที่มีอำนาจจำกัด ซึ่งพระราชอำนาจจะจำกัดอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจ แต่อำนาจอธิปไตยอยู่ที่ประชาชน ซึ่งพระมหากษัตริย์อาจทรงมีอำนาจอยู่บ้าง แต่ก็ถูกจำกัดไว้ด้วยความเห็นชอบของคณะที่ปรึกษา ประชาชนหรือบรรทัดฐานของพระมหากษัตริย์พระองค์ก่อน

2. การปกครองโดยคณะบุคคล หมายถึงระบบการปกครองที่บุคคลคณะหนึ่งสามารถวางหรือกำหนดกฎเกณฑ์การบริหารประเทศได้ตามที่กลุ่มของตนปรารถนา ได้แก่ รูปแบบการปกครองแบบคณาธิปไตย (oligarchy) เป็นรูปแบบโครงสร้างอำนาจซึ่งอำนาจอยู่กับกลุ่มบุคคลจำนวนหนึ่ง บุคคลเหล่านี้อาจมีเชื้อเจ้า มั่งมี มีความสัมพันธ์ทางครอบครัว หมู่คณะหรือควบคุมทางทหาร ซึ่งถือได้ว่าเป็นชนชั้นสูงของสังคมและมีอำนาจในการขับเคลื่อนสังคม เป็นชนกลุ่มน้อย (ชั้นสูง) ที่มีเอกสิทธิ์จึงเรียกอีกแบบหนึ่งว่า อภิชนาธิปไตย (Aristocracy) (สุขุม นวลสกุล และบรรพต วีระสัย, 2521, หน้า 42) รูปแบบ การปกครองลักษณะนี้ต่างจากรูปแบบการปกครองแบบราชาธิปไตยอย่างชัดเจนในเรื่องของการใช้อำนาจทางการเมืองการปกครอง แม้ว่าจะมีการเลือกบุคคลใดบุคคลหนึ่งขึ้นมาทำหน้าที่ประมุขของรัฐ แต่อำนาจในการตัดสินใจทางการเมืองการปกครองขึ้นอยู่กับมติที่ประชุม หากที่ประชุมมีความเห็นชอบอย่างไรก็ต้องยอมรับและดำเนินการให้เป็นไปอย่างนั้น

3. การปกครองโดยคนทั้งหมดหรือเสียงส่วนใหญ่ หมายถึง ระบบการปกครองที่ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจ อธิปไตย ได้แก่ รูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตย (Democracy) ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อประชาชน

เมื่อพิจารณาจากหลักรูปแบบการปกครองข้างต้นจะพบว่าระบบการปกครองที่กล่าวถึงในคัมภีร์โฆษยวัตศุนั้นประกอบไปด้วยระบบการปกครอง ดังนี้

1. ราชาธิปไตย ระบบการปกครองแบบหนึ่งที่มีพระราชาเป็นใหญ่ ในโฆษยวัตศุนั้นปรากฏระบบการปกครองราชาธิปไตยทั้งแบบปรimitตาญาสิทธิราช (Limited monarchy) และแบบสมบูรณาญาสิทธิราช (Absolute monarchy) ดังนี้

1.1 แบบปรimitตาญาสิทธิราช (Limited monarchy) ในโฆษยวัตศุนั้นจะปรากฏระบบการปกครองแบบราชาธิปไตย (Monarchy) ที่มีลักษณะแบบปรimitตาญาสิทธิราช (Limited monarchy) กล่าวคือ แม้กษัตริย์ผู้เป็นประมุขจะมีอำนาจเพียงผู้เดียว แต่เมื่อพระองค์ตัดสินใจทำอะไรบางอย่าง ก็จะมีเหล่าอำมาตย์คอยให้คำปรึกษาเสมอ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า กษัตริย์ก็มีอำนาจจำกัด พระองค์ทรงปกครองบ้านเมืองโดยมีคณะมนตรีเป็นที่ปรึกษาด้านต่างๆ ประกอบด้วยมหาอำมาตย์ (mahāmātya/ **महामात्या**) อำมาตย์ (amātya/**अमात्य**) ปุโรหิต (purohita/**पुरोहित**) ซึ่งเหล่าอำมาตย์นี้เอง เมื่อพระราชาสวรรคตก็จะเป็นผู้คัดเลือกพระราชวงศ์ต่อไปเพื่อขึ้นครองราชย์ ดังข้อความต่อไปนี้

โตโต'มาตโยะ ปุณรูปิ ตสย ทุตสัประษณั กฤตม | กุมาร ปิตา เต กาลคตะ | อาคจณ ราชย์ ปุรตีจเณติ | มานธาดา กุมาระ สลักษยติ | ยทิ มม ปิตา กาลคตะ ก็ ตตร คจณามีติ วิทิตวา ตตโรราวสฤติตะ | อมาตโยะ ปุณรูปิ สัณฺญ อครามาตยะ ปุเรชิตะ | เตน คตวาภิหิตะ | กุมาร อาคจณ ราชย์ ปุรตีจณ อิติ | (S. Bagchi, 1967, Vol.1, p. 45)

ลำดับนั้นเหล่าอำมาตย์ทั้งหลายจึงส่งทูตไปหาพระองค์อีกครั้งที่ว่า “ข้าแต่พระกุมาร พระราชบิดาของพระองค์ ทรงสวรรคตแล้ว | ขอพระองค์เสด็จกลับมาครองราชสมบัติเถิด” | พระราชกุมารมานธาดะทรงกำหนดว่า “ถ้าพระราชบิดาของเราสวรรคตแล้ว เราจะกลับไปนครนั้นเพื่ออะไร” ครั้นทรงทราบดังนี้แล้วทรงประทับอยู่ในชนบทนั้นนั้นแล | เหล่าอำมาตย์ทั้งหลายได้ส่งอำมาตย์ผู้ใหญ่ไปจำนวนมาก | อำมาตย์นั้นไปแล้วกราบทูลว่า “ข้าแต่พระราชกุมาร ขอพระองค์เสด็จกลับมารับราชสมบัติเถิด” |

อาณาจักรที่ปกครองแบบราชาธิปไตยนั้น เรียกว่า ราชาอาณาจักร (Kingdom) การปกครองแบบราชาธิปไตยที่ปรากฏในโฆษยวัตศุนั้น ถ้าพระราชาทรงครองราชย์โดยธรรม ทรงปกครองราชอาณาจักรแบบพ่อปกครองลูก มีพระราชจริยวัตรเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจประชาชน สำหรับเป็นแนวทางในการวางนโยบายปกครองบ้านเมือง ทรงพระปรีชาในการบำรุงธัญญาหารให้บริบูรณ์ ทรงพระปรีชาในการบำบัดทุกข์บำรุงสุขของราษฎร และการตรัสพระวาจาที่อ่อนหวานแก่ชนทุกชั้นโดยควรแก่ฐานะ ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนอย่างนี้แล้ว ประเทศของพระองค์ก็จะ

เจริญมั่งคั่ง สงบสุข ประชาชนก็มีความสุข ซึ่งในคัมภีร์แสดงให้เห็นถึงการยกย่องสรรเสริญพระราชชาติทรงครองราชย์ โดยธรรมหรือเป็นธรรมราชาแล้วบ้านเมืองก็มีความรุ่งเรืองอย่างยิ่ง ดังข้อความต่อไปนี้

กุตปุรวุ ภิกษวะ ปินทวิโค นาม ราชา วภู | ธารมโก ธรรมราโช ธรรมณ ราชย์ การยติ | ตสย ขนปทา กุทธาศจ สมีฎาศจ กษิมาศจ สฎิกษาศจจากรณพหุชนมนุษย์าศจ สทา ปุณย-ผลฎกษะ เทวะ กาลวรัช | ศสยวตี วสุมติ ปุรศานตกลิลทิมพทมตสกรโรคาปคตา | มนุษยา นิตย ธรรมปรายณะ | (S. Bagchi, 1967, Vol.1, p. 43)

ภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาก่อนแล้ว ได้มีพระราชานามว่า ปินทวิโค | พระองค์ทรงเที่ยงธรรม เป็นพระธรรมราชา ทรงครองราชย์โดยธรรม | ขนบทั้งหลายของพระองค์นั้นมั่งคั่ง อุดมสมบูรณ์ปลอดภัย หาดอาหารได้ง่าย มีประชาชนมากมายพลุกพล่าน | มีต้นไม้ที่ผลิดอกออกผลอยู่ทุกฤดู เทวดาก็โปรยฝนลงมาในปริมาณที่พอสมควรตามเวลาอันเหมาะสม | ไม่มีการแก่งแย่งแข่งขันทะเลาะเบาะแว้งวุ่นวายหรือทำร้ายกัน ปลอดภัยจากโจรผู้ร้ายและโรคภัยไข้เจ็บ | ประชาชนทั้งหลายต่างก็ประพฤติธรรมอยู่เป็นประจำ |

แต่ถ้าพระราชชาติไม่ได้ทรงตั้งอยู่ในธรรม ปกครองโดยใช้ความรุนแรงลงโทษประชาชนโดยการประหารชีวิตหรือจับกุมขัง ประชาชนก็จะเกิดความหวาดกลัวและอพยพออกจากแคว้นแคว้นภัยพิบัติก็จะตามมาอย่างเช่น ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาลและด้วยเหตุนี้เองทुरुภิกษุภิกษุก็จะเกิดขึ้นตั้งความว่า

ทกษิณปัจกาลสตุ ราชา อธรรมภูยิษศจณโท รกสะ กรกสะ อธรรมณ ราชย์ การยติ | นิตย ฑณทนต์ตาพนธาดน ธารณพนธนทินิกโตโปโรโธ ราชฎรนิวาสินี ตราสยติ | อธรรมภูยิษศตยา จาสย เทโว น กาลน กาล สมนยควาริธารามนุปรยจจติ | ตโตเสา ขนกายะ สตรสตะ ส่วคมาปนนะ สวชิวิตาเปกษยา ราชฎรปริตยาค์ กฤตวโถตตรปัจกาลสยราชโย วิษย คตวา ปรวิตวสติ | (S. Bagchi, 1967, Vol.1, p. 77)

ฝ่ายพระราชผู้ครองเมืองทกษิณปัญจาละ ทรงเป็นอธรรม มีความโหดร้าย เกรี้ยวกราด หยิบฆ่าอย่างมาก ครองราชย์โดยอธรรม | พระองค์ทรงกดขี่ข่มเหงประชาชนด้วยการลงโทษกล่าวคือการเข็ญตี สั่งประหาร กักขัง จองจำด้วยโซ่ตรวนซึ่งทำจากไม้และห่วงโซ่เหล็กเป็นประจำ | ก็เมื่อพระองค์ครองราชย์โดยอธรรม (ทำให้) เทวดาไม่โปรยฝนลงมาในปริมาณที่พอสมควรตามเวลาอันเหมาะสม | ครั้งนั้น ประชาชนนั้นมีความหวาดกลัว ถึงความสังเวช ด้วยมุ่งถึงชีวิตของตนเอง จึงพากันทอดทิ้งเมือง แล้วเดินทางไปยังเมืองของพระราชผู้ครองเมืองอตุตรปัญจาละอาศัยอยู่ |

1.2 แบบสมบูรณาญาสิทธิราช (Absolute monarchy) กษัตริย์เป็นประมุขสูงสุดของรัฐและมีอำนาจการบริหารอย่างเด็ดขาด ในภัชยวัศสตุจะพบว่าบางครั้งพระราชเป็นผู้ทรงอำนาจเด็ดขาดเพียงพระองค์เดียวทรงมีอำนาจเหนือคนทั้งปวงเป็นเจ้าของชีวิต ทรงสามารถชี้ขาดและรับสั่งให้ประหารชีวิตใครก็ได้ หากผู้ที่มีความผิดจะเห็นได้ว่า พระราชาทรงมีทั้งอำนาจด้านการบริหาร นิติบัญญัติและตุลาการเด็ดขาดพระองค์เดียวตรงกับลักษณะที่เรียกว่า ราชาธิปไตยแบบสมบูรณาญาสิทธิราช ดังในเรื่องที่มหาชนที่เข้าใจผิดคิดว่าพระปรตเยกพุทธเจ้าเป็นคนฆ่านางภัทรา จึงพากันจับพระปรตเยกพุทธเจ้าแล้วนำไปเฝ้าพระราช ซึ่งขณะนั้นพระราชไม่ทรงพิจารณาเลยได้รับสั่งให้ประหารทันที ดังความว่า

ส ศานตวาทยปี เตน มหาชนกาเยน ปศจาทพหุคตมพนธนพโธ ราชล อุปนามิตะ | เทวาเนน ปรวุชิตเนน ภัทรยา สารธ ปริจริตม | สา ชิวิตาท วยโปโรปีเตติ | อปริกษกา ทิ ราชานะ | กถยติ | ยทเยว คจจต ฆาตยติ | ปริตยโกโต'ย มยา ปรวุชิต อิติ | (S. Bagchi, 1967, Vol.1, p. 131)

พระปรตเยกพุทธเจ้าผู้นั่งสมาธิอยู่ บัดนี้ได้ถูกห่มมหาชนนั้นจับมัดด้วยเครื่องพันธนาการมากมายหลังจากนั้น จึงนำตัวไปเฝ้าพระราช | ธรรมดาว่าพระราชทั้งหลายเป็นผู้ไม่ค่อยพิจารณา | พระองค์จึงตรัสว่า “ถ้าเป็นอย่างนั้น เจ้าก็จงนำไปฆ่าเสียสิ | จะให้เราปล่อยบรรพชิตรูปนี้ไปหรือ” |

ทกษิณปัจกาลสตุ ราชา อธรรมภูยิษศจณโท รกสะ กรกสะ อธรรมณ ราชย์ การยติ | นิตย ฑณทนต์ตาพนธาดน ธารณพนธนทินิกโตโปโรโธ ราชฎรนิวาสินี ตราสยติ | (S. Bagchi, 1967, Vol.1, p. 77)

ฝ่ายพระราชกษัตริย์ผู้ครองเมืองทักษิณปัญจาละ ทรงเป็นอธรรม มีความโหดร้าย เกรี้ยวกราด หยาบช้ำอย่างมาก ครอบงำโดยอธรรม พระองค์ทรงกดขี่ข่มเหงประชาชนด้วยการลงโทษกล่าวคือการเขียนตี สิ่งประหาร กักขัง จองจำ ด้วยโซ่ตรวนซึ่งทำจากไม้และห่วงโซ่เหล็กเป็นประจำ

2. **คณาธิปไตย (oligarchy)** เป็นระบบการปกครองโดยคณะบุคคลกลุ่มหนึ่ง ซึ่งถือได้ว่าเป็นชนชั้นสูงของสังคมและมีอำนาจในการขับเคลื่อนสังคม ในโศกขวัสต์ไม่ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับการปกครองแบบคณาธิปไตย อย่างไรก็ตามรูปแบบการปกครองที่เข้าข่ายการปกครองแบบคณาธิปไตยมากที่สุดคือราชอาณาจักรมัลละ แม้ว่า จะเป็นราชอาณาจักรแต่ก็ไม่ได้ยึดระบบราชาธิปไตยเฉกเช่นราชอาณาจักรอื่นๆ ราชอาณาจักรมัลละนั้นปกครองแบบสามัคคีธรรม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2553, หน้า 312, 410) ซึ่งในแคว้นที่ปกครองด้วยรูปแบบสามัคคีธรรมเหล่านี้ อภิชน (aristocrat) คือกลุ่มชนชั้นนำที่เป็นเจ้าซึ่งเรียกว่า “ราชา” มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในทางการเมืองการปกครองมากกว่าประชาชนโดยทั่วไป เพราะฉะนั้นการปกครองรูปแบบสามัคคีธรรมนี้จึงมีลักษณะใกล้เคียงกับรูปแบบการปกครองที่อริสโตเติลแบ่งไว้คือ ระบบคณาธิปไตยหรือ อภิชนาธิปไตย ซึ่งเป็นการปกครองโดยกลุ่มบุคคล โดยราชอาณาจักรมัลละนั้นมีคณะเจ้ามัลละปกครองร่วมกัน เจ้ามัลละที่กล่าวถึงนี้คือเหล่ากษัตริย์สายกษัตริย์ เป็นบุคคลชั้นสูงที่มารดาเป็นวรรณะกษัตริย์ แต่มารดาไปสมรสกับคนต่างวรรณะ บุตรที่เกิดมาจึงไม่ใช่ราชาหรือกษัตริย์ แต่จะอยู่ในคณะเจ้ามัลละนี้ (Sir. Monier Williams, 2007, p. 793) ซึ่งรูปแบบการปกครองนี้ อริสโตเติลมองว่าเป็นรูปแบบการปกครองที่ดี เนื่องจากส่งเสริมให้ผู้ปกครองใช้อำนาจเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และคณาธิปไตย อภิชนาธิปไตย หรือสามัคคีธรรมนี้มุ่งเน้นเรื่องวัฒนธรรมและคุณธรรมของชนชั้นสูงในสังคมเป็นสำคัญ โดยกำหนดว่าชนชั้นปกครองคือผู้ที่มีวัฒนธรรมสูงและมีคุณธรรมเพื่อให้ทำหน้าที่ที่ตรวจสอบในการใช้อำนาจตรวจสอบซึ่งกันและกัน ซึ่งรูปแบบการปกครองนี้ปรากฏในโศกขวัสต์ตอนที่ เหล่าเจ้ามัลละผู้ครองนครปาปะได้ทูลนิมนต์พระผู้มีพระภาคเจ้าเพื่อรับภัตตาหาร ซึ่งพระพุทธเจ้าก็รับนิมนต์ ดังนี้

อด ปาเปยา มลลาคะ สรวะ สักกย เยน ภควัสเตโนปัสกัรณตตะ | อุปัสกัรมย ภควตตะ ปาเททา ศิริสา วนทิตวา เอกานตเต นิฆณณะ | เอกานตนิฆณณาน ปเปยาน มลลาน ภควาน- ธรรมยา กถยา สัทรศย ปูรววทฺยวตสัปรหุชย ตฺยณิม | อด ปาเปยา มลลา อุตถายาสนาเทกัสมุตตราสัค กถฺวา เยน ภควัสเตนาถยลลิต ปรณมย ภควนตมิมโวจต | อธิวาสยตฺวสมากั ภควน ตโว’นตฺรคฺฤเท ภกเตน สารธั ภิกฺขุสัเสน | อธิวาสยติ ภควาน ปาเปยานา มลลานา ตฺยณินิภาเวน | (S. Bagchi, 1967, Vol.1, p. 191)

ครั้งนั้นเจ้ามัลละผู้ครองเมืองปาปะทั้งหมดจึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าโดยพร้อมเพียงกัน | ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้วถวายบังคมแทบพระยุคลบาทของพระผู้มีพระภาคเจ้าด้วยเศียรเกล้าแล้วทรงประทับ ณ ที่สมควรส่วนข้างหนึ่ง | พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงชี้แจงเหล่ากษัตริย์มัลละผู้ครองเมืองปาปะ ผู้นั้น ณ ที่สมควรส่วนข้างหนึ่ง ให้เห็นแจ้ง สมทานอาจหาญ ร่าเริง เหมือนดังที่กล่าวไว้แล้ว ด้วยธรรมมีถาแล้วทรงนิ่งพระพักตร์ | ครั้งนั้น เจ้ามัลละผู้ครองเมืองปาปะ ทรงลุกขึ้นจากอาสนะครองผ้าเฉวียงบ่าประคองอัญชลีไปทางพระผู้มีพระภาคเจ้า ได้กราบทูลคำนี้กะพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า “ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าพร้อมทั้งภิกษุสงฆ์โปรดรับนิมนต์ด้วยภัตตาหารภายในพระราชวังของพวกข้าพระองค์ ในวันพรุ่งนี้ด้วยเถิด” | พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับนิมนต์ของเจ้ามัลละผู้ครองเมืองปาปะทั้งหลายโดยพระคุณิภาพ |

จากการศึกษารูปแบบการปกครองที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่ารูปแบบการปกครองที่ปรากฏในคัมภีร์โศกขวัสต์เป็นระบบราชาธิปไตยที่หน้าที่การปกครองเป็นของกษัตริย์ ทั้งในรูปแบบที่กษัตริย์มีอำนาจโดยเด็ดขาดทั้งอำนาจด้านการบริหาร นิติบัญญัติและตุลาการ และกษัตริย์ที่แม้จะทรงมีอำนาจอยู่แต่ก็ทรงปกครองบ้านเมืองโดยมีคณะมนตรีเป็นที่ปรึกษาด้านต่างๆ แสดงให้เห็นว่ากษัตริย์ไม่ใช่ผู้มีอำนาจสูงสุด แต่เป็นผู้ใช้อำนาจในทางที่ถูกที่ควร และปรากฏรูปแบบการปกครองระบบคณาธิปไตยที่ชนชั้นผู้ปกครองที่เป็นราชามีความสามัคคีร่วมกันปกครองแคว้นแคว้น

ระบบสังคมและบทบาทของคนในสังคม

ระบบวรรณะ

การศึกษาระบบความคิดเกี่ยวกับสังคมอินเดียนั้น แหล่งความคิดที่สำคัญและเก่าแก่ที่สุดก็คือ คัมภีร์ทางศาสนา สังคมอินเดียที่ปรากฏเป็นระบบอย่างเช่นทุกวันนี้ก็คือผลผลิตทางความคิดของปราชญ์อินเดียตั้งแต่สมัยโบราณ โครงสร้างของสังคมอินเดียปัจจุบันก็คือผลผลิตของอดีต คัมภีร์ทางศาสนาที่สำคัญซึ่งถือได้ว่าเป็นแหล่งบันทึกวิถีชีวิตระบบสังคมของอินเดียและที่สำคัญ เป็นแหล่งความคิดทางสังคมของอินเดียได้แก่ วรรณคดีพระเวท คัมภีร์ปุราณะ สูตรต่างๆ มหาภารต รามายณะ มหาภารตะ รวมถึงคัมภีร์ภควัดคีตา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับระบบอาศรม ระบบวรรณะ ระบบครอบครัวแล้วแต่เกิดจากความคิดที่บรรจุอยู่ในคัมภีร์เหล่านี้ทั้งสิ้น ดังนั้นโครงสร้างของระบบสังคมอินเดียโบราณจึงวางอยู่บนรากฐานของระบบวรรณะ ทำให้สังคมอินเดียแต่โบราณแบ่งฐานะและบทบาทหน้าที่กันชัดเจนตามระบบวรรณะ การได้ทำตามหน้าที่ของระบบวรรณะถือเป็นการพัฒนาตัวเอง นอกจากนั้นชาวอินดียังเชื่อว่า ระบบวรรณะ คืออุดมการณ์ที่มองได้ 2 แง่คือ เพื่อความมั่นคงในสังคม และเป็นการจัดระเบียบความไม่เสมอภาคในสังคมโดยให้แต่ละคนรู้จักหน้าที่ของตน (Ramanohur K. and Ramanohur M., 1982, p. 62) คำสอนของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูประการหนึ่งกล่าวอ้างเอาไว้ว่า การที่มนุษย์จะประสบผลสำเร็จในการประกอบกิจการใดๆ อันรวมไปถึงการบรรลุโมกษะนั้น มนุษย์พึงปฏิบัติให้เป็นไปอย่างเหมาะสมตามวรรณะ ดังนั้นชาวฮินดูจึงเคร่งครัดต่อหน้าที่ตามของวรรณะของตน

อีกประการหนึ่งระบบวรรณะเรียกว่าเป็นการแบ่งงานในสังคมก็ได้ คัมภีร์ของฮินดูทั้งหมดเมื่อจะกล่าวถึงหน้าที่ของคนต่อสังคมจะยึดเอาระบบวรรณะเป็นมูลเสมอ เพราะเชื่อว่าสังคมทั้งหมดจะดำเนินไปได้ ก็ต่อเมื่อแต่ละคนในสังคมมีหน้าที่อันเหมาะสมของตน (วิทยา ศักยาคินันท์, 2549, หน้า 70) ศาสนาฮินดูแบ่งคนออกเป็น 4 วรรณะ (Caste-System) ได้แก่ พราหมณ์ (Brāhmaṇa) กษัตริย์ (Kṣatriya) แพศย์ (Vaiśya) และศูทร (Sūdra) แต่ละวรรณะมีหน้าที่หรือธรรมะแน่นอนที่ต้องปฏิบัติ เช่น หน้าที่ของพราหมณ์คือ มีหน้าที่สวดมนต์ ให้คำปรึกษากับกษัตริย์ พวกที่เป็นนักบวชก็ทำหน้าที่สอนไตรเพทและประกอบพิธีทางศาสนา กษัตริย์มีหน้าที่คุ้มครองป้องกันภัยแก่ประชาชน ในยามสงคราม และบริหารบ้านเมืองให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย แพศย์มีหน้าที่ด้านพาณิชย์กรรมและเกษตรกรรม ส่วนศูทรมีหน้าที่รับใช้คนวรรณะอื่น แต่เดิมวรรณะสูงสุดคือ พวกพราหมณ์ รองลงมาคือ กษัตริย์หรือราชา วรรณะต่อมาคือ พวกพ่อค้าและพวกกสิกร และวรรณะชั้นต่ำคือ พวกช่างฝีมือ ศิลปินรวมทั้งพวกจัณฑาล ครั้นถึงช่วงต้นพุทธกาลกษัตริย์ได้รับการยกย่องว่าเป็นวรรณะสูงสุดแทนวรรณะพราหมณ์ ในช่วงนี้วรรณะกษัตริย์และวรรณะพราหมณ์ถือว่าเป็นวรรณะชั้นสูง (Jayanti Chattopadhyay, 1973, p. 285) แต่ตามหลักพุทธศาสนาพระพุทธเจ้าตรัสสอนไว้ชัดเจนว่า ชีวิตคนนั้นไม่ใช่สูงส่งเพราะเกิดในวรรณะสูงหรือต่ำ ไม่ใช่สูงส่งเพราะความรวยหรือความยากจน แต่สูงส่งเพราะคุณความดี และต่ำเพราะความชั่วช้าเท่านั้น (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2538, เล่มที่ 13, หน้า 612-614) ฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงทรงต่อต้านระบบวรรณะของอินเดียโดยทรงบัญญัติการบรรพชาอุปสมบทให้หมู่ภิกษุเคารพกันตามลำดับพรรษามากน้อยไม่ว่าผู้นั้นเดิมจะมาจากวรรณะใดก็ตาม

คัมภีร์มูลสรวาสติวาทวินยวัสตุ-โภชยวัสตุเป็นอีกหนึ่งคัมภีร์ที่กล่าวให้เห็นถึงการมีอยู่ของวรรณะทั้ง 4 อย่างชัดเจนดังความว่า

สนโต ทานํ ปรัศฺสนติ ยทาปตฺสฺ ปรัทียเต |
กษตฺริเย พฺราหฺมเณ ไวกฺสเย ศูทฺเร จฉฺฉาลปฺกฺกเส ||
ทานํ ทตฺตวา จ ทฺวฺริกฺเช ตฺรปยิตฺวา จ สชฺชนาน |
อปายาน วฺรชยิตฺเวท สวฺรคฺโลเก มหียเต ||

อานุกส์สมิมิ์ ขุณาตวา ทานิ์ เทยิ์ มนิ์ชิภิชะ |

ทานาตสัปทยเต โมภษคัใจศุวริยั จั สุราลยะ || (S. Bagchi, 1967, Vol.1, p. 71)

สัตบุรุษัทั้งหลายยัอมสรรเสริญทานิ์ที่บุคคลมอภให้ ในคราวที่ทุกขัยาก บุคคลในโลกนี้เมื่อให้ทานในกษัตรียั
พราหมณั แพทย์ ศุทริ จัณทาลและโยคิ์ทั้งหลาย ||

อิกัทั้งเลียงคุสาธุชนคนตึทั้งหลายให้อัมหนาสำราญในคราวทุริภิชะภั (เขา) ละเว็นอบายได้แล้วยัอมบันเทิง
ในสรวงสวรรคั ||

นักปราชญ์ทั้งหลายครันได้ทราบอานิสงสนัแล้วควรให้ทาน เพราะทานเขายัอมจะไดรัับโมภษะไอศุวริยั
สมบัติและสรวงสวรรคั ||

จากอัความข้างต้นได้แสดงให้เห็นว่า เมื่อเกิดคราวทุกขัยากบุคคลไม่ว่าจะให้ทานแกไครก็ตามก็จะได้รัับผล
เท่าเทียมกัน นั้นแสดงถึงว่าโภษัชยัวัสตุไม่ได้ให้อัความสำคัญกับระบะบวรณะทั้ง 4 แต่ให้อัความสำคัญกับอัความเสมอ
ภาคของคนในสังคมิคือ คนทุกคนไม่ว่าจะเป็นกษัตรียั พราหมณั พ้อคั ชาวนา ชาวสวน จะยากตึมีจันอยัอย่างไรล้วน
มีอัโอกาสสร้งกรรมและรัับผลกรรมเท่าเทียมกัน แต่อยัอย่างไรก็ตามระบะบวรณะซึ่งหยังรักลึกลงในสังคมิอินเดียแต่
โบราณก็ยัคงปรากฏให้เห็นอยู่

ระบะบของทาส

ทาสเป็นกลุ่มคนอิกัจำพวกหนึ่งทีปรากฏในโภษัชยัวัสตุและเป็นชนชั้นที่มีอยู่ในอินเดียโบราณในช่วงเริ่มแรกที
มีการประพันธัวรรคคัประเภทอวทาน (Jayanti Chattopadhyay, 1973, p. 290) ทาสเป็นกลุ่มชนทีมีแต่ความ
ยากลำบาก ในสังคมิอินเดียทาสเป็นกลุ่มคนชั้นล่งที่แตกต่างจากพวกศุทริ เพราะศุทริยัังมีอัความอิสระในการใช้ชีวิต
แต่ทาสจะต้องใช้ชีวิตอยู่กับนายคอยปรนนิบัตริรับใช้นายทุกอยั เช่น ทำอาหาร ทำความสะอาดบ้านเรือน ฉะนั้นทาส
จึงเป็นกลุ่มคนชั้นล่งที่เสียอัความเป็นอิสระในการใช้ชีวิตอยัอย่างสิ้นเชิง (Richard Fick, trans., 1920, p. 312-313)
โภษัชยัวัสตุจึงสะทอนให้เห็นว่าคนที่เกิดมาเป็นทาสนั้นแสดงว่าไดสร้งอกุลศลกรรมมาในอดีตชาติ ดังอัความว่า

โก'ธูเนมึ ศรมณกั สปตวรษาณิ โภษะเขต |

กุกาถยิตวา ศวมุตเรณ ตโต ภกตมปาจยม ||

อโภษยมฤชิ (ตสมาท กฤตวา กาลมนลปกม |

สมยั ทะฆมาปนน) สตาปน'ถ ปรัตทาปน ||

นรกาต ปรัจยุตศจาหึ ลพฐวา ไว มานุษั ภวม |

คูลานกะ ปรวศยศจ ทะฆชีภูตศจรามยหม || (S. Bagchi, 1967, Vol.1, p. 113)

“เวลาเช่นนี้ใครเล่าจะนิมนตัศรมณะรูปนี้ให้ฉันตลอด 7 ปีได้” ขณะนั้น เราจึงตัมข้าวปรุงอาหารด้วยเยียวสุณัฯ ||
เราได้นิมนตัฤชิให้ฉันแล้ว จากนั้นมาเราก็ได้ทำเช่นนั้น เป็นเวลานาน สมัยต่อมาเราได้ประสบอัความทุกขัใน
ขุมนรคัชื่อว่า ตาปนะและปรตทาปนะ ||

เมื่อเคลือนจากนรคัแล้ว เราได้เกิดเป็นมนุษย์ เป็นทาสของคนอื่นเจ็บไข้ได้ป่วยประสบอัความทุกขั เทียวเร่ร้อนไป ||

สถานะของผู้หญิง

ในสังคมิอินเดียสถานะของผู้หญิงจะถูกให้อัความสำคัญน้อยกว่าผู้ชาย โตนสันนิษฐานได้จากคัมภีร์พระเวทว่า
ด้วยการประกอบพิธีกรรมทั้งหมดซึ่งกล่าวถึง ผู้ประกอบพิธีกรรมต่างๆ ทั้งหมดคือ พราหมณับุรุษ จึงนำเชื่อว่าสตรี
ได้ถูกกิดกันมิให้เข้าร่วมประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และก็คงถูกกิดกันเรื่องการศึกษาและการประกอบพิธีกรรมเช่น
ในปัจจุบัน นอกจากนี้ศาสนาพราหมณัในช่วงนั้นไม่มีแนวคิดเรื่องการอกบชั สตรีก็คงไม่มีอัโอกาสได้บชัด้วย (พระ
ศริปริยัตโมสิ (สมชัย กุสลจิตโต) และคณะ, 2544, หน้า 76-79) และในคัมภีร์ฤคเวทจะมีการกล่าวถึงอัความบัตินตึใน

การได้บุตรชาย โดยแต่ละครอบครัวไม่ปรารถนาที่จะได้บุตรสาว หรือในอาถรรพณ์ที่แสดงถึงวิธีการต่างๆ ที่จะทำให้ได้รับบุตรชาย แต่แนวคิดทางด้านพุทธศาสนามีได้เป็นเช่นนั้น ตามแนวทางแห่งพุทธศาสนาแล้วประตูแห่งนิพพาน เปิดกว้างสำหรับทุกคน ดังนั้นการมีบุตรชายจึงไม่ใช่สิ่งสำคัญมากนักในขนบธรรมเนียมทางพุทธศาสนา จะเห็นได้จากในโศกข์ยัสต์แสดงถึงเหตุการณ์ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงประทานบรรพชาอุปสมบทให้แก่หญิงชราที่เข้าใจว่าพระองค์คือลูกชายของตนเอง ดังความว่า

ตตะ กัจฉลา อุทกขณฺฐิ ปุริยิตฺวา ตฺวริตตฺวริตา เยน ภควาสฺเตโนปสักรานตา | ทฺรศ กัจฉลา พุทฺธิ ภควนฺต์
ทฺวาศรีศตา มหาปุรุษลฺกษเณ สมล็กฺกตฺมสีตยา จานฺวญฺชโนรวริราชิตคาคาตรี วิโยมปรภาล็กฺกตฺ สฺวรสฺสฺสราตีเรกปรภํ
ชงคฺมมิว รตนปฺรวตฺ สมนตฺโต ภทฺรคฺม | กัจฉลสทฺรศนาทสฺยาะ ปุตรสฺเนหฺมตฺปนฺนํ | สฺวา อูรฺวพาหุ ฆะ ปุตร ปุตรเรตี
ภควนฺต์ ปรีชวทฺกตฺมารพฺธา | ภิกฺษวสฺตํ วารยฺนตี | ภควานาห | มา ญฺยํ ภิกฺษวะ เอตํ วฤทฺธา วารยต | ตตฺกสฺย เหติชะ |
ปฺลจ ชนฺมศตฺตานเยชา เม มาตาญฺญนินฺนตฺรํ |
สฺวา เจเทชา นิวาริตา มม คาคฺตรสฺย ศฺลฺษณฺนตฺ ||
อิทานิ รุธิริ ญฺยฺษณฺนิ กณฺธาเทชา วเมตฺกษณฺนตฺ |
กฤตฺชยตฺตามนุสฺมฤตฺย ทฺฤชฺญเวมํ ปุตรลาลสฺสาม ||
การุณฺยาทคาคฺตรสฺสฺลฺษํ ปฺรททาญญนฺกมฺปยา || อิติ ||

ภควตา ตสฺยาะ กณฺธาศฺลฺษเฑ ทตตะ | ปุตรสฺเนหํ วิโนทย ภควตชะ ปุรฺสฺตฺตานนิชณฺณา ธรรมศฺรวณฺยา | (S. Bagchi, 1967, Vol.1, p. 20)

หลังจากนั้น หญิงชราจากจังกลาตักน้ำจนเต็มหม้อ เข้าไปเฝ้ายังสถานที่ประทับของพระผู้มีพระภาคเจ้าอย่างรีบเร่ง | นางจังกลาได้เห็นพระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงประทับด้วยมหาบุรุษลักษณะ 32 ประการ มีพระสร้อยแจ่มจรัสด้วยอัญมณี 80 ประการ ประดับด้วยพระรัศมีประมาณ 1 วาส่องแสงสว่างยิ่งกว่าดวงอาทิตย์ 1,000 ดวง ทรงงดงามทุกส่วนประหนึ่งรัตนบรรพตเคลื่อนไป | พร้อมกับการเห็นของนางจังกลา ความสึเนหาในบุตรได้เกิดขึ้นแล้วแก่นางจังกลานั้น | นางร้องเสียงดังว่า “ลูกเอ๋ย ลูกเอ๋ย” ดังนี้แล้วเริ่มน้อมตัวเข้าไปใกล้พระผู้มีพระภาคเจ้า | ภิกษุทั้งหลายยอมห้ามซึ่งนางจังกลานั้น | พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธออย่าได้ห้ามหญิงชราผู้นี้เลย” | ข้อนี้เป็นเพราะเหตุอะไร |

หญิงสูงอายุคนนี้เคยเป็นมารดาของเราตถาคตติดต่อกันตลอดเวลา 500 ชาติ ถ้าหญิงสูงอายุคนนี้ถูกห้ามจากการสวมกอดที่ร่างกายของเราตถาคตละก็ เลือดอุ่นๆ ก็ไหลออกมาจากคอของหญิงสูงอายุคนนี้ในบัดนี้ทันทีแน่นอน ||

เราระลึกถึงกฤตชยตาเห็นหญิงสูงอายุคนนี้ผู้รักลูกอย่างเปี่ยมล้น ||

เพราะความกรุณาเราจึงยอมให้นางสวมกอดร่างกายได้ด้วยความเห็นอกเห็นใจ ||

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงประทานการโอบกอดที่พระศอกแก่หญิงชราผู้นั้นแล้ว | หญิงชราผู้นั้นบรรเทาความสึเนหาในเพราะบุตรได้แล้ว จึงนั่งเบื้องพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาคเจ้าเพื่อจะฟังธรรม |

บทสรุป

จากการศึกษาเนื้อหา คัมภีร์มูลสรวาสติวาทวินยัสต์-โศกข์ยัสต์นั้นพบว่า ภาพสะท้อนทางสังคมที่นำมาศึกษา ด้านการปกครองเป็นการปกครองด้วยระบอบราชาธิปไตย โดยมีกษัตริย์ทำหน้าที่ปกครองบ้านเมือง ทั้งในรูปแบบที่กษัตริย์มีอำนาจโดยเด็ดขาดทั้งอำนาจด้านการบริหาร นิติบัญญัติและตุลาการ และกษัตริย์ที่แม้จะทรงมีอำนาจอยู่แล้วแต่ก็ทรงปกครองบ้านเมืองโดยมีคณะมนตรีเป็นที่ปรึกษาในด้านต่างๆ แสดงให้เห็นว่ากษัตริย์ไม่ใช่ผู้มีอำนาจสูงสุด แต่เป็นผู้ใช้อำนาจในทางที่ถูกต้อง เป็นธรรมราชา ปกครองแผ่นดินโดยอาศัยทั้งหลักกฎหมายและหลักศีลธรรมควบคู่

กันไป และกล่าวถึงรูปแบบการปกครองระบบคณาธิปไตยที่ชนชั้นผู้ปกครองที่เป็นราชามีความสามัคคีร่วมกันปกครอง
แคว้นแคว้น ทางด้านฐานะและบทบาทของคนในสังคมยังคงแบ่งกันชัดเจนตามระบบวรรณะทั้ง 4 ได้แก่ พราหมณ์
กษัตริย์ แพศย์ และศูทร ยกตัวอย่างเช่น กษัตริย์นอกจากจะมีหน้าที่หลักในการทำศึกสงคราม และปกป้องปกครอง
บ้านเมืองแล้วยังมีหน้าที่อันน่าสนใจอย่างหนึ่งคือ การทำนุบำรุงศาสนา เป็นที่น่ายินดีว่าแม้ในคัมภีร์ไภษัชยวีสตตะ
ไม่ได้ให้ความสำคัญกับระบบวรรณะทั้ง 4 แต่อย่างไรก็ตามระบบวรรณะซึ่งหยั่งรากลึกลงในสังคมอินเดียแต่โบราณ
ก็ยังคงปรากฏให้เห็นอยู่ เกี่ยวกับระบบทาส จะเห็นว่าทาสเป็นคนชั้นล่างที่เสียความเป็นอิสระในการใช้ชีวิต ผู้ที่เกิด
มาเป็นทาสนั้นเป็นผลมาจากกรรมชั่วที่ทำไว้ในอดีต ส่วนสถานะของผู้หญิงแม้ว่าในสังคมอินเดียสถานะของผู้หญิงจะ
ถูกให้ความสำคัญน้อยกว่าผู้ชาย แต่ในสังคมทางพุทธศาสนาสะท้อนให้เห็นว่ามีกรมมองเห็นความสำคัญของผู้หญิง
เพิ่มขึ้น ขณะเดียวกันผู้หญิงก็เริ่มได้รับโอกาสต่างๆ เพิ่มมากขึ้น เช่น โอกาสในการพึ่งธรรม และบรรลุนิพพานชั้นต่างๆ

บรรณานุกรม

- พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตโต) และคณะ. สตรีในพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, 2544.
พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ (ชำระ-เพิ่มเติมช่วง ที่ 1). พิมพ์ครั้งที่ 15.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สหธรรมิก, 2553.
มหามกุฏราชวิทยาลัย. 2538. สยามรัฐสส เตปิฎก เล่มที่ 13. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ. มหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรม
ราชูปถัมภ์.
ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ: นามมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, 2546.
———. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. กรุงเทพฯ: นามมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, 2556.
วิทยา ศักยากินันท์. ศาสนาฮินดู กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2549.
สุขุม นวลสกุล และบรรพต วีระชัย. ทฤษฎีการเมืองสมัยโบราณและสมัยกลาง และแนวคิดเชิงทฤษฎีการเมืองในพุทธศาสนา.
พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2521.
Bagchi, S., ed. *Mūlasarvātivādivinayavastu. Darbhanga: The Mithila Institute, 1967.*
Chattopadhyay, Jayanti. *Bodhisattva Avadānakalpalatā: A Critical Study. Calcutta: Atisha Memorial Publishing
Society, 1973.*
Fick, Richard. *The Social Organisation in North-East India in Buddha's Time, Trans. Shishirkumar Maitra.*
Calcutta: University of Calcutta, 1920.
Michael, Curtis. *The Great Political Theories: From Plato and Aristotle to Locke and Montesquieu New York:*
Avon Book Division, 1961.
Nariman, G. K. *Literary History of Sanskrit Buddhism. 2nd ed. Bombay: Indian
Book Depot, 1923.*
Ramanohur, M., and K. Ramanohur. *Hinduism for All. Delhi: Tandon Publications, 1982.*
Williams, Sir. *Monier Sanskrit-English Dictionary. Reprinted ed. Oxford: Clarendon, 1997.*